

גמ' ב"ק (ד:) - כאשר זמם ולא כאשר עשה

רב זניאל שטיין

א. גמ' מכות (ה:) - אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג, שנאמר נפש תחת נפש. אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים וכו', תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין, הרגו אין נהרגין. אמר אביי בני, לאו קל וחומר הוא, אמר לו לימדתנו רבינו, שאין עונשין מן הדין.

ב. שטמ"ק ב"ק (שם) - ועדים זוממים. תימה מה שייך למיתני עדים זוממים בהדי אבות נזיקין והלא לא עשו שום היזק דאילו שילם כבר על פיהם פטורים דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה. לכך פירש ריב"א וכו' כמו שכתוב בתוספות. תוספי הרא"ש ז"ל.

ג. חי' הריטב"א מכות (ב:) - ונ"ל דהא ליתא דמדין הזמה לא חייב הכתוב אלא בשלא עשו מעשה כלל וכדכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה כדקיי"ל, וכל ששילם זה כאשר עשה הוא אפילו בממון שראוי להשתלם, דאע"ג דטעמא דאמרינן שאם הרגו אין נהרגין היא מפני שאין עונשין מן הדין וגבי ממון עונשין מן הדין, מ"מ לא חלקה תורה וכיון דגבי קטלא קיי"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה הוא הדין לענין ממון אע"ג דהוי בדין אהדורי, שאין פירוש הפסוק לצדדין.

ד. ס' קהלות יעקב (ב"ק סי' ג') - ונראה בזה דהגדר כאשר זמם ולא כאשר עשה הוא דאותו שקר שהוא בא לפעול בעדותו כבר נעשה היינו שה"שלא כדין" שזמם לעשותו כבר התקיים בפועל, וכגון שהעידו להחזיק את זה בקרקע שלא כדין והמחזיק מוחזק בה ע"פ עדותו הרי כבר עשה השלא כדין שזמם זה, אבל במעידין על עבד שהוא משוחרר אע"פ שהעבד מוחזק בעצמו מכ"מ אותו מוחזק שמחזיק בעצמו הוא כדין ובלא עדותו ג"כ הכי הוא דהא גם בהיותו עבד הוא מוחזק בעצמו, והשלא כדין הוא במה שנפטר מלעבוד את בעליו וזה עדיין לא נתקיים בהא מכ"מ אפשר עדיין לתובעו להשתעבד בו ולתבוע מע"י שעשה, וכן במעידין שזה הבעל נפטר מכתובה הנה במה שהוא מוחזק בממונו הלא הוא כדין ובלא עדותו היה ג"כ מוחזק בשלו, והשלא כדין אינו אלא חלות הפטור שנפטר מלשלם ואתו פטור הא עדיין לא נעשה דהא אפשר שישלם, ואפילו אם ע"פ עדות השקר ימנע קצת זמן מלשלם חיובו לא מחשבא שכבר עשוי דהא אפשר שעדיין יתבעוהו וישלם ועדיין לא עשוי הנדון שדנו עליו דהיינו ההימנעות מתשלומים.

ה. רמב"ם (פ"כ עדות ה"ב) - נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוזמו אינן נהרגין מן הדין, שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה, אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותו חוזר לבעליו ומשלמין לו. [השגת הראב"ד] נהרג זה שהעידו עליו וכו'. א"א שבוש הוא זה. [כס"מ (שם) - צריך לבקש טעם מנין לו לרבינו לחלק בין מיתה לממון ומלקות דלכאורה משמע דל"ש ממון או מלקות או מיתה בכלהו בעינן כאשר זמם ולא כאשר עשה וכו' ואפשר לתת טעם לדברי רבינו דלא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה אלא היכא דהרגו על פיהם משום דגדול עונשם מנשוא אין ראוי לתת להם מיתה ב"ד שתכפר עליהם אלא ראוי להניחם שיהיו נדונין אחר מיתה בעונשים נוראים דוגמא לדבר נותן כל זרעו למוֹלך שהוא פטור מה שאין לומר כן בהלקו ע"פ עדותם. ועוד י"ל טעם אחר שמאחר שאלהים נצב בעדת אל אילולא שהיה חייב זה מיתה לא היה מניח הקדוש ברוך הוא שתאבד נפש אחת מישראל ומאחר שהניח הקדוש ברוך הוא לב"ד שיסכימו להרוג את זה ונהרג חייב מיתה היה הילכך אין לעדים משפט מות מה שאין לומר כן במלקות]. [רדב"ז (שם) - וי"ל דדרשינן מדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו משמע שהרי עדיין אחיו קיים הילכך אם נהרג אין נהרגין אבל אם לקה לוקין שהרי קיים הוא אחיו].

ו. חי' רבנו חיים הלוי (שם) - ונראה לומר, דהרי מצינו גבי מלקות דבעינן דוקא שילקה בפני ב"ד, וכדכתיב בקרא והפילו השופט והכהו לפניו וכו' ואם הלקוהו שלא בפני ב"ד אין זה מלקות כלל ולא מיפטר בהכי וכו', ולפי זה נראה, דכשהוזמו העדים ואיגלאי מילתא דלא עשה ולא כלום ולא נתחייב מלקות מעולם, א"כ הא נמצא דאין על המלקות דין מעשה ב"ד כלל, ולא חשיבי ב"ד בזה, והולקה חוץ לב"ד, וא"כ הא איגלאי מילתא דמה שלקה אין בזה דין מלקות, ולא חשיב תו עשה, כיון דהויא כמו חבלות בעלמא, אבל לא שהולקה בדין מלקות ובשם מלקות כלל, ולא דמיא מלקות למיתה וממון, דהתם הרי לא בעינן שהקיום יהא בב"ד דוקא.

ז. מהר"ל גור אריה (ויקרא י"ט, כ') - "בקרת תהיה" ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות יהא בקריאה, כ שהדיינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח נח - נט) אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו'. ויראה לי מה שנקרא מלקות "בקורת", ולא כתב שם המלקות בשם 'מלקות', מפני כי עיקר המלקות הוא הקריאה, שמכין אותו ואומרים לו תוכחות ודברים קשים, וזהו עיקר המלקות. ולפיכך נקרא המלקות על שם הקריאה, שמקריא לו גדול הדיינים (כריתות יא). ולפיכך לא היה הקריאה רק במלקות, ולא במיתה, מפני שבמלקות היו מיסרין אותו וקוראין לו "אם לא תשמור לעשות" (דברים כח, נח), כאדם המייסר את בנו שלא יעשה עוד, ואומר לו תוכחות, ולא שייך זה במיתה, לפיכך שם מלקות "בקורת".

ח. ס' יראים (סי' רמ"ג) - ולא ידעתי מאין שהממון ניתן למי שהעידו עליו מאחר שהוא קנס יתנהו לב"ד למי שירצו, כדתנן בחומש דזה האוכל תרומה דנותן קרן לבעלים וחומש למי שירצה.